

ШКОЛСКА БИБЛИОТЕКА У ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОМ ПРОЦЕСУ САВРЕМЕНЕ ШКОЛЕ

Сажетак: *Рад се бави улогом школске библиотеке у савременом васпитно-образовном процесу с освртом на процес наставе српског језика у разредној настави. Школска библиотека се приказује као значајни извор сазнања, која својом грађом допуњује сва васпитно-образовна подручја, а уз примену одређених облика и метода рада наставника помаже ученицима у учењу, усавршавању у свим предметима и стварању трајних навика и способности за самостално образовање. Она оснажује, охрабрује, осамостаљује, позитивно усмерава и намењена је корисницима на узрасту који представља најважнији период у формирању личности. Школска библиотека је библиотечно-информациони и васпитно-образовни центар школе, место у коме и из кога се организује наставни програм и покреће низ ваннаставних активности, место које живи у сећању дуго након што човек престане бити дете.*

Кључне речи: *школска библиотека, настава српског језика у разредној настави, план рада школског библиотекара.*

1. Увод

У животу данашњег човека дешавају се велике промене. Покретачка снага промена јесу наука, знање и модерне технологије. Људски фактор постаје најважнији развојни ресурс, а улагање у његов развој најрентабилнија инвестиција. Брзе промене диктирају континуирано прилагођавање новим технологијама, уређајима и правилима. „Захуктала научно-технолошка револуција убрзано мења свет и наговештава нову будућност. Долази до експлозије знања и производње докумената најразличитијих врста и садржаја. Наступа време поплаве информација и података који свакодневно заплјускују све аспекте човековог рада. Време промена улази у све поре друштвеног живота. Технолошке промене које смо током последњих двадесет пет година видели у библиотекама биле су драматичне, али оне бледе у поређењу с напоредним променама у друштву, политици, животним стилевима и готово сваком другом виду људског живота“ (Горман, 2007:

* fives@ptt.rs

12). Управо те промене доводе до невиђене експлозије знања и производње докумената најразличитијих врста и садржаја. Све оне утичу на човека и његов рад и развој.

Експлозија знања води и тежњи и циљу савременог човека да се што више обогати како би овладао природом, друштвом и њиховим богатствима. Стална човекова тежња за развојем обележила је тражење бољих начина образовно-васпитног рада чије би постојање довело до бољих резултата, напредовања и иновирања образовања. Савремено образовање засновано је на оспособљавању младих за боље начине учења, начине доласка до информација и перманентног образовања. Данашњи научни и технолошки развој ставља школу пред нове проблеме, поставља јој велике задатке, тражи нова решења. Ученик постаје централни фактор. Модерна школа ученицима пружа активну позицију у процесу стицања знања и изграђивању свеукупног живота и рада. У школи ученик испољава и задовољава своја интересовања, јача везу и интеракцију с наставницима, образује радне групе – секције засноване на личним интересовањима и склоностима. Другим речима, образовањем као процесом преображаја, раста и развоја индивидуе усмерава се њена координација, идејно јединство и усаглашава процес усвајања савременог људког прогреса.

2. Школска библиотека данас - основни правци развоја

Школе и школске библиотеке представљају најорганизованије и најпозваније институције за даљи и бржи научни, културни и економски прогрес. У модернизацији данашње школе једна од најважнијих промена је трансформација школских библиотека у библиотечко-информацијске центре и њихово уклапање у библиотечко-информацијски и образовно-васпитни систем.

Могућностима библиотеке и њеном улогом у разредној и предметној настави у скорије време бавили су се Миле Пенков у својој докторској дисертацији *Библиотека основне школе и њена функција у настави српског језика и књижевности* (2014) и Драгана Грујић у својој докторској дисертацији *Школска библиотека у предметној и разредној настави школе* (2013). Питање улоге библиотеке у разредној и предметној настави постаје све актуелније и о њему се све више говори и пише (А. Вранеш, Љ.Марковић и С. Смиљковић (2014), А. Вранеш (2016)). Школска библиотека данас представља центар свих дешавања у школи: место где ученици долазе и проводе своје слободно време, позајмљују књигу, претражују и самостално долазе до неопходних информација. У библиотеци се припрема и изводи настава, организују такмичења, предавања, радионице, трибине и књижевни сусрети. Данашња технолошка револуција библиотеку приближава кориснику и омогућује му да из своје удобне кућне фотеље види и прочита „све благо овог света“. Дигитализација научне и културне баштине омогућује свим корисницима библиотечких услуга несметан приступ свим дигитализованим рукописима. Школска библиотека усмерена на корисника испуњава његове потребе за сваком врстом библиотечке грађе, чиме директно и индиректно олакшава, употпуњује и оснажује наставни процес.

Међународни савез библиотекарских друштава и установа (International Federation of Library Associations and Institutions), водећи светски савез библиотекарских удружења – независна, непрофитна организација посвећена међународној сарадњи и развоју библиотекарства, основана 1927. године, на међународној конференцији у Шкотској са 1600 чланова из 150 земаља широм света, ИФЛА, поред осталих, доноси и манифест за школске библиотеке, чиме посебно истиче њен значај за савремени свет. Манифестом се позивају владе да преко својих министарстава, одговорних за образовање, осмисле стратегије, програме и планове рада у којима су утврђена њена начела. Манифест садржи и ИФЛА УНЕСКО *Смернице за школске библиотеке*, које дефинишу активности библиотеке на следећи начин: „школска библиотека пружа информације и сазнања који су неопходни за успешно учествовање у савременом друштву засновано на информацијама и знању. Школска библиотека омогућава ученицима да овладају вештинама за учење током читавог живота, развија њихову стваралачку машту и оспособљава их да буду одговорни грађани“ (Гласник НБС, 1/2005: 389). Тиме школска библиотека обавља низ активности и даје главни допринос остваривању задатака и визија школе: ученике и наставнике снабдева информацијама које су неопходне у учењу, образовно-васпитном процесу, самосталном изучавању литературе, интелектуалном раду и перманентном образовању, чиме постаје место на коме и из кога почињу све предности активног, креативног, спонтаног и слободног ученика данашњице. Школска библиотека се ставља у функцију целокупног наставног процеса, активно је укључена у наставне програме и све облике образовне делатности, чиме унапређује образовно-васпитни рад. Коришћењем библиотечног фонда наставници обогаћују свој професионални школски рад, а ученици се оспособљавају за самообразовање, јер ученик у библиотеци стиче знања, проналази информације и развија истраживачки дух.

3. Структура годишњег програма рада школске библиотеке

Савремена школска библиотека је место библиотечно-информационе, васпитно-образовне и културне активности школе. „У школској библиотеци се прикупља, обрађује и ученицима, наставницима и стручним сарадницима даје на коришћење библиотечно-информациона грађа: књиге, приручници, листови, серијске публикације, аудиовизуелна средства и материјали, компјутерски и други програми, педагошка документација за реализацију процеса наставе и учења, стручног усавршавања наставника и стручних сарадника“ (Пешаковић, Тодосијевић, 1989: 10). Задатак школске библиотеке је да код ученика развија навике читања и коришћења библиотечких услуга, као и да ученике оспособљава да користе информације у свим облицима и на свим медијима и омогући им да овладају вештинама потребним за учење и напредовање. Школска библиотека унапређује разне облике и методе образовно-васпитног рада, обезбеђује пријем и дистрибуцију различитих информација у школи, активно је укључе-

на у образовно-васпитни процес и њено деловање је саставни део годишњег програма рада школе. „Посебни задаци школске библиотеке су:

- набавка, физичка обрада, инвентарисање, класификација, сигнатура и каталогаизација књижне и некњижне грађе;
- издавање књижне и некњижне грађе;
- системско праћење потреба и развијање интересовања, способности и навика својих корисника, посебно ученика и наставника у вези са коришћењем књижне и некњижне грађе, разних врста информација, примењујући у томе разне облике и методе мотивације, пропаганде и обуке;
- подстицање ученика, наставника и сарадника за коришћење фондова библиотека на подручју уже и шире заједнице;
- програмирање своје делатности у складу са потребама школе и свих корисника, активно учествовање у остваривању годишњих програма образовно-васпитног рада школе;
- обезбеђивање, одржавање и заштита грађе којом располаже;
- редовне ревизије и отпис књижне и некњижне грађе и уредно вођење све прописне документације о своме раду и
- учествовање у разним видовима координације и кооперације библиотеке на подручју уже и шире заједнице“ (Пешаковићи, Тодосијевић, 1989: 112)

Ученици позајмљују књиге, користе дечје листове, часописе и енциклопедије, претражују интернет, уче се реду, раду и дисциплини, богате свој интелектуални, естетски и емоционални живот, сусрећу књижевнике, научнике и уметнике, образују се из сопствених потреба. Годишњим програмом рада школске библиотеке утврђују се задаци и послови (по областима, полугодиштима и месецима) и даље се разрађују и конкретизују у оперативним плановима рада (месечним, недељним и дневним). Програмска структура рада школске библиотеке зависи од: педагошке развијености школе, друштвених услова средине у којој ради и делује школа, материјално-техничке опремљености, организације рада, продуженог и/или целодневног боравка, позитивног етоса у школи и других фактора. Библиотека је дужна да у свом фонду прикупла уџбенике и друга наставна средства намењена и ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом, као и стручну литературу за наставнике и стручне сараднике.

На основу школског програма, документа који се доноси на период од четири године, израђује се Годишњи план рада установе, чији је саставни део и годишњи план рада школске библиотеке, тј. глобални (годишњи) план рада школског библиотекарара. Школски библиотекар, реализовањем задатака и послова из области образовања и васпитања, као и библиотечко-информацијских из домена културних активности школске библиотеке, доприноси унапређивању свих облика и подручја рада, јер учествује у пословима планирања, програмирања, организовања, унапређивања и праћења рада школе, односно целокупног образовног процеса.

4. Школски библиотекар – ризничар и скретничар

Стручни сарадник – школски библиотекар, својим стручним ангажовањем, доприноси остваривању и унапређивању образовно-васпитног рада у основним и средњим школама, реализујући програм рада прилагођен наставним плановима и програмима. Програм рада школског библиотекара обухвата задатке и послове из области образовања и васпитања, као и библиотечко-информацијске послове из домена културних и уметничких аспеката образовања. „Школска библиотека нуди помоћ при учењу, књиге и изворе, који свим учесницима образовно-васпитног процеса у школи омогућавају развијање и подстицање критичког мишљења и делотворно коришћење информација у свим облицима. Библиотечко особље омогућава приступ коришћењу књига и других извора информација, у распону од уметничких до документарних, од штампаних до електронских, на лицу места и на даљину“ (Радојковић, Стојковић, 2004: 141). Проширивање садржаја и функције школске библиотеке у циљу повећања њеног доприноса у модернизацији васпитно-образовног рада истовремено проширује и функцију школског библиотекара. Он својим компетенцијама, саветодавним и другим облицима рада унапређује образовно-васпитни рад, сарадњу с родитељима односно старатељима, прати остваривање утврђених стандарда постигнућа, пружа подршку наставницима и васпитачима за унапређивање њиховог образовно-васпитног рада, помаже у развијању индивидуалних образовних планова по питањима која су од значаја за образовање и васпитање и развој професионалне каријере .

Школски библиотекар подстиче промовисање читања и самосталност ученика у учењу, доприноси развоју информационе писмености (медијске и информатичке), остварује сарадњу и заједничко планирање активности наставника и стручњака, обезбеђује електронске изворе и приступ ка њима, чиме развија перманентност у учењу. Библиотекари су, по речима проф. Вранеш, „посредници између знања и људи који су га жељни“ (Вранеш, 2016: 19). Од рада и способности библиотекара зависи улога коју библиотека врши у организацији васпитања и образовања на нивоу школе.

Свој програм рада школски библиотекар од 2012. године доноси на основу Правилника о програму свих облика рада стручних сарадника („Службени гласник РС – Просветни гласник“ 5/2012) који дефинише девет области рада школског библиотекара:

- I Планирање и програмирање образовно-васпитног рада;
- II Праћење и вредновање образовно-васпитног рада;
- III Рад са наставницима;
- IV Рад са ученицима;
- V Рад са родитељима односно старатељима;
- VI Рад са директором, стручним сарадницима, педагошким асистентом и пратиоцем ученика;
- VII Рад у стручним органима и тимовима;

VIII Сарадња са надлежним установама, организацијама, удружењима и јединицом локалне самоуправе;

IX Вођење документације, припрема за рад и стручно усавршавање.

Школски библиотекари у сарадњи с наставницима различитим средствима, методама и облицима рада подстичу радозналост ученика и жељу за новим сазнањима. Све наведено школског библиотекара ставља у ред једног од корена савремене школске сцене. Он својим знањем, вештинама и стручношћу задовољава потребе сваке специфичне школске средине и постаје равноправни припадник стручног особља, учествује у тимском раду и доприноси остваривању задатака и мисија школе.

5. Школска библиотека – место припреме ученика и наставника за васпитно-образовни процес

Савремена школска библиотека је нужан и неопходан простор у школи који ученици и наставници активно користе. Она усаглашава своје активности са захтевима савременог образовања: користи савремени приступ и овладавање наставним програмима, прихвата информациону технологију и кроз разне огледне и угледне часове развија креативност наставника и ученика у наставним и ваннаставним активностима. Сарадња наставника и школског библиотекара је неопходна за постизање максимума библиотечких услуга.

Како у времену друштвених мрежа привући ученика библиотеци?

Најзначајнији тренутак почетка, први сусрет предшколаца и ученика првог разреда са школском библиотеком објашњава чувена реченица: „Мали корак за човека, а велики за човечанство“. Тај корак мора бити непосредан, занимљив и садржајан. Прваци упознају библиотеку као место у коме станују књиге, уочавају разлику између библиотеке и књижаре, разгледају библиотеку, а кроз читање и причање прича, бајки, гледање цртаних филмова, слушање музике, илустровање и израду граничника развијају љубав према књизи и библиотеци. Након свечаног часа, тренутка учлађења, који остаје запамћен по првим сликовницама, шареним књигама, књигама о животињама и хумористичкој литератури, првак постаје члан школске библиотеке и са чланском картом у руци јури у непознато, неизвесно и бајковито. Ученицима су блиска дела која наставне садржаје представљају у форми другачијој од оне која је заступљена у самом уџбенику. Другачије, несвакидашње, шарено и лепо привлачи на читање и ствара веће интересовање за одређене предмете. Књига писана приступачним стилем, лепо илустрована, омогућава и наставницима да свој предмет приближе ученицима.

Временом, уз помоћ родитеља, захтеви се повећавају, ученици добијају књиге с мање илустрација, а више текста. Другацима се читају народне и уметничке бајке, приповетке, познате музички обрађене песме. Постоје различити начини подстицања ученика на разговор о прочитаној

књизи: анкете у оквиру акционих истраживања, необавезан разговор приликом замене књиге, књига на столу и у руци школског библиотекара и учитеља, најављени часови о прочитаним књигама, који захтевају детаљну припрему код куће, одабране најомиљеније песме или одломак из романа, приче, бајке, разговор на тему зашто је баш то омиљени стих/пасус, драмски приказ омиљеног дела, писање сценарија драмских играказа, ликовна уметност као подстицај за писање и читање, илустрација корица најомиљеније књиге, компоновање најомиљенијих песама познатих песника за децу. Прави заљубљеници у књигу могу упоређивати роман и цртани или играни филм, развијати дебату о важним питањима из прочитаног дела, организовати квиз, интервјуисати важне личности школе у вези с прочитаном или најомиљенијом књигом, учествовати на књижевним сусретима, дружити се с писцима, такмичити у читању, рецитовању, беседништву. Породица је важан чинилац у формирању навика читања, зато је сарадња с родитељима итекако неопходна у васпитно-образовном раду школске библиотеке. Родитељи једнако учествују у свим унапред поменутиим активностима, јер се љубав према књизи и читању развија и као учење по моделу.

Незаобилазни део данашње свакодневнице представља „појава информационо-комуникационих технологија, која све активности развоја школских библиотека усмерава на трансформисање у школске библиотечно-информационе центре, чиме она постаје незаменљива подршка образовно-васпитном процесу. Тако саставни део сваке данашње школске библиотеке јесу рачунар и интернет-мрежа. Рачунар се на децјем узрасту користи разноврсно: „са циљем да се нешто научи (о конкретним стварима, методама решавања проблема...), да се припреми за своје будуће професионалне активности (упућивање у програме који се користе у пракси) или са циљем да се на разне начине разоноди“ (Речицки, Гиртнер, 2002: 23). Нови електронски извори представљају посебан изазов за кориснике библиотеке. Библиотекар тражење информација на интернету своди на разумну меру – долажење до потребних информација и селекција истих. Интернет омогућава одржавање сајта школске библиотеке, на којем она може бити детаљно представљена, а амбициозни и предани наставници могу представити и списак електронских извора информација који прате наставни програм.

Интернет чини школску библиотеку пребогатим извором знања. Ученици, већ навикнути на претраживање, и у школској библиотеци лако долазе до потребних информација, а кроз адекватно усмерење наставника и библиотекара, организовањем презентација наученога реализују се различите, другачије форме наставе. Савремено друштво учи нас да није довољно само учити и научити, већ знати презентовати и применити. Зато се у школској библиотеци организују презентације излагања, демонстрације знања и вештина. Неки од облика наставе (проблемска, активна, пројектна) презентују стил излагања прилагођен индивидуалним способностима ученика.

У библиотеци се организују и изводе посебни пројекти који се реализују у проширеном окружењу за учење, књижевно-читалачки клубови састављени од ученика, наставника и родитеља, продајне изложбе књига, музички интермецо са звуцима дела класичне музике, турнири у шаху и игри *Не љути се човече*, квизови знања и едукативних игара – *Занимљива географија* и друго. Добро организован рад, мотивација, испуњење плана и програма и задовољство ученика сврставају библиотеку у императиве савременог образовања.

Данашња савремена школска библиотека треба да омогући приступ широком избору извора који задовољавају потребе корисника. „Библиотека је својим фондом драгоцен извор сазнања који наставници у току реализације васпитно-образовног процеса преносе ученицима и омогућавају им да лакше и брже схвате и разумеју појмове предвиђене наставним програмом. Праћењем стручне литературе и коришћењем других извора којим библиотека располаже наставник осавременава делове програма из поједине наставне области и на тај начин чини наставу интересантнијом и атрактивнијом“ (Пешаковић, Тодосијевић, 1989: 25). Библиотека постаје помоћна служба која прати наставни програм, а школски библиотекар сарадник у настави.

У непосредној припреми наставника за извођење образовно-васпитног рада улога библиотеке је незамењива. Библиотека је извор информација које су наставнику потребне за реализацију самог процеса наставе, припреме за рад на часу (ученика и наставника), извођење самог часа, рад ученика после часа у циљу усвајања информација са часа или проширивања и продубљивања знања после часа. За реализацију наставног плана и програма наставник је у обавези да се упознаје с новинама и достигнућима у науци и струци, као и у методичким и дидактичким и педагошко-психолошким сазнањима. Основни извор информација у том случају је грађа школске библиотеке. Наставници упућују ученике да користе библиотечку грађу, потребну литературу, при чему траже потребне информације од ученика – шта су пронашли, до чега су дошли и шта су користили у свом раду.

Знање до којег се долази самосталним закључивањем и упоређивањем дубље доживљава и јача интелектуални дух и вољу. Задатак савремене школске библиотеке је да се ученицима обезбеди могућност самосталног истраживања, при чему развијају радост учења, позитиван трансфер и унутрашњи механизми дечјег истраживања. Истраживачка, пројектна, проблемска и тимска настава успостављају међупредметну повезаност, а школска библиотека постаје идеално место њене реализације.

Сарадња школског библиотекара и учитеља пресудна је у развијању љубави према књизи и библиотеци. Часови у библиотеци су омиљени међу ученицима јер су осмишљени добрим садржајем и реализовани стручним радом библиотекара. Рад школског библиотекара је захтеван, значајан и незамењив у савременој школи. Правилно сагледавање њиховог места и функције у систему образовања и васпитања и ефикасна организација важни су предуслови за успешно остваривање задатака које захтева

савремени васпитно-образовни процес. Зато је потреба за изучавањем области рада школске библиотеке у савременом васпитно-образовном систему више него неопходна, јер се место библиотеке мења променом парадигме савременог образовања.

Сви облици образовно-васпитног рада могу се изводити у школској библиотеци, наравно у зависности од циљева и задатака одређеног наставног предмета и назначене наставне области и обрадиве наставне јединице. Настава српског језика у основној школи свакако предњачи у овом захтеву, по природи својих задатака и циљева.

Наставна јединица *Употреба великог слова у писању наслова књига, часописа и новина* део је наставног програма српског језика ученика трећег разреда основне школе. Едукација о појму публикација и врстама серијских публикација уклапа се у оквире наставне јединице – упознавање с књижним фондом школске библиотеке, па је школска библиотека идеално место за остваривање назначених циљева часа. Практична знања о употреби и разликовању часописа и новина неопходна су током целокупног школовања, па знања и умења стечена на оваквом часу остају за цео живот у памћењу малог ђака трећака.

6. Реализација наставне јединице *Употреба великог слова у писању наслова књига, часописа и новина* у школској библиотеци

Школске библиотеке поседују изворе који прате програм и помажу његову реализацију. Свака школска библиотека, осим основних, монографских, поседује и серијске публикације које излазе у периодичним свескама или књигама, имају нумеричке или хронолошке ознаке, а излагање им није унапред временски ограничено. Појављују се као новине, службени листови, магацини, ревије, часописи, билтени и представљају значајан извор информација савременог друштва. Основу њиховог коришћења представљају дечји листови и часописи. „Дечји листови и часописи су значајан део књижног фонда ученичке библиотеке. Њега чине: дечји литерарни часописи, дечји часописи разних подручја живота, науке и уметности, новине за децу, понеки часопис из техничких и природних наука, које са разумевањем могу да читају ученици, омладински часописи и новине и слично“ (Пешаковић, Тодосијевић, 1989: 16). Школа је обавезна да обезбеди одређени број дечјих листова и новина, а школски библиотекар, у сарадњи с наставницима, обезбеђује њихово коришћење у наставним и ваннаставним активностима. У процесу осавремењивања и актуализације наставе, коришћење дечје штампе у настави развија писменост, језичку културу и интелектуалне способности ученика.

Часопис у настави представља помоћну литературу и служи самосталном стицању знања, а његово непосредно коришћење приказано је у једном од могућих сценарија за извођење часа српског језика у трећем разреду и реализацију наставне јединице *Употреба великог слова у писању наслова књига, часописа и новина*, чиме се практично сагледава употреба књижног фонда школске библиотеке у настави.

ЧАС У БИБЛИОТЕЦИ

ПИСАНА ПРИПРЕМА ЗА ЧАС СРПСКОГ ЈЕЗИКА У ТРЕЋЕМ РАЗРЕДУ ОШ

Наставна јединица: *Употреба великог слова у писању наслова књига, часописа и новина*

Тип часа: обрада

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару

Наставне методе: монолошка, дијалошка, демонстративно-илустративна, текстуална

Циљ и задаци часа:

- Оспособљавање ученика за правилну употребу великог слова у писању наслова књига, часописа и новина;
- Пружање прилика за стицање искуства у креирању и коришћењу информација за знање, разумевање, имагинацију и уживање;
- Развијање интелектуалне знатижеље, флексибилност мишљења;
- Анимирање ученика за коришћење књижног фонда школске библиотеке и налажење информација.

Наставна средства и потребан материјал: тајанствено писмо, часописи, новине, књиге, рачунар, пројектор

Образовни стандарди: 1СЈ 1.3.4. 1СЈ 2.3.2. употреба великог слова

Активности ученика: одговарају на питања, решавају задатке, анализирају, синтетишу, изводе закључак, пишу правила

Активности учитеља: поставља питања, пише примере, објашњава, отклања грешке и нејасноће у раду

Активности библиотекара: помаже учитељу у реализацији часа; сарађује како би елементе библиотечких програма у највећој могућој мери повезао с наставном јединицом.

Корелација: с осталим правописним садржајима и библиотечким појмовима

Коришћена литература: *Правопис српског језика*, Милорад, Дешић, Земун, 2004. г.

Ток часа

1. корак – увод у тему – дешифровање *Тајанственог писма*

2. корак – објашњење појма публикација

3. корак – писање наслова књига, часописа и новина

4. корак – књиге, новине и часописи – сличности и разлике

5. корак – решавање наставног листића

1. КОРАК – увод у тему – дешифровање *Тајанственог писма*

Учитељ: Час српског језика данас ћемо одржати у школској библиотеци. С нама ће данас бити наша библиотекарка. Она ће нам помагати у делу часа на коме ћемо на занимљив и допадљив начин разговарати

о ономе са чиме се сваког дана сусрећемо код куће, у школи, на улици, код лекара, у пошти, у банци, у позоришту. Свако за себе нека напише одговор у свесци, шта мисли да је то, чега то највише има у библиотеци, али пазите да одговор не види нико – будите тајанствени. (Ученици пишу.)

Библиотекар: Кад смо код тајанствености, претурајући јуче по библиотеци, наишла сам на једно *ТАЈАНСТВЕНО ПИСМО* нашег познатог писца за децу Јована Јовановића Змаја. Да ли у библиотеци међу овим фотографијама препознајете Змаја? (Препознавање фотографије Ј. Ј. Змаја.) Шта знате њему? Коју Змајеву песму памтите? Змајево писмо добиће сваки пар у клупи. Имате 5 минута да га дешифрујете.

○	Ÿ	⌌	*
€	£	±	▣
Ⓒ	А	№	Ω
№	%	€	Ђр

○ Пред	Ÿ тобом	⌌ лежи	* поље
€ сасвим	£ је	± беле	▣ боје
Ⓒ и	А чека	№ црну	Ω кишу
№ из	% једне	€ руке	Ђр твоје

**„Пред тобом лежи поље,
сасвим је беле боје
и чека црну кишу
из једне руке твоје“**

Шта сте добили дешифровањем писма? Шта је решење ове заго-
нетке? Где сте видели највише књига на једном месту? Шта мислите,
колико књига има наша школска библиотека? Да видимо ко ће бити нај-
ближи тачном броју. (Уписујем претпоставке ученика, а онда кажем тачан
број.) Напишите наслов неке књиге коју знате. (Ученици записују у све-
скама, један ученик на мини-табли.) Хајмо да с полица узмемо још неку
књигу и њен наслов забележимо! (Ученици бирају и записују наслове две-
ју књига.)

2. КОРАК – објашњење појма публикација

Када гледамо представу у позоришту, ми смо онда (Публика). Публика представља скуп људи на једном месту која се окупила како би пратила неко дешавање (позоришну представу, луткарску представу, циркус, концерт). Публикација је доступна свима, сви могу да је виде, чују, прочитају. Публикација је књига, часопис, новина, летак, брошура, енциклопедија, речник. Библиотекар показује примере. Публикацију могу сви да прочитају, као што гледају представу, циркус, слушају концерт. Публикација може бити штампана као књига или електронска (показивање примера електронских публикација).

Устаните и у пару с полица школске библиотеке узмите књигу, часопис или новине. Правило је да сваки пар мора да има једну књигу и један часопис или новине на столу. Имате два минута. Прелистајте публикацију коју сте одабрали и запишите њен наслов у свескама за школске задатке.

3. КОРАК – писање наслова књига, часописа и новина

Учитељ: Видим да су неки узели „Школарац“. Ко је то школарац? За кога кажемо да је школарац? За које дете кажемо да је школарац? (Школарац је дете које иде у школу.) Напишите у својим свескама реч *школарац*. Ко ће то записати на табли? Шта је ово – узимам часопис. То је часопис „Школарац“, часопис који читамо. Како онда код записивања разликујемо часопис од ученика који иде у школу? Шта мислите? Како пишемо *школарац* кад мислимо на дете које иде у школу, а како кад мислимо на назив часописа? (Наслов часописа пишемо под знаке навода и великим почетним словом, дете које иде у школу пише се малим словом без наводника.)

4. КОРАК – књиге, новине и часописи – сличности и разлике

Библиотекар: Нису сви изабрали часописе, да видимо шта сте још изабрали? (Књиге и новине.) Да ли знате шта су то новине? Како разликујемо новине од часописа? Библиотекар свим ученицима показује примере новина и часописа. Анализира се часопис и новине посебно, уочавајући сличности и разлике.

Новине су неповезана публикација, израђена од рециклираног папира, у црно-белој боји и има углавном мање од 20 страна. Неке од њих имају и више од 20 страна, на пример: „Политика“, „Вечерње новости“... Часописи су повезани, често у боји, с више од 20 страна. Од новина се разликују јер су мањег формата, излазе у већим размацима, месечно, тромесечно, годишње.

Учитељ: Пишемо називе књига и часописа које сте добили. („Задужбина“, „Просветни преглед“, „Намештаљка“, „Биоскоп у кутији шибица“...) Шта можемо закључити? (Наслови часописа, књига и новина пишу се великим почетним словом и обично се обележавају знацима навода.)

Шта смо ново научили данас на часу? На данашњем часу учили смо како се пишу наслови књига, часописа и новина. Учитељ пише наслов наставне јединице на табли.

Употреба великог слова у писању наслова књига, часописа и новина.

Ученици записују правило у свескама.

Наслови књига, часописа и новина пишу се великим почетним словом и обележавају се знацима навода.

Зашто је важно да знамо како се пишу наслови часописа, књига и новина? Зашто нам је то потребно у животу? Шта највише волите да читате? Коју књигу си последњу прочитао? Како се зове твој омиљени часопис? Записивање.

5. КОРАК – решавање наставног листића

У даљем раду ученици у пару решавају наставни листић, проверавају тачност и отклањају евентуалне грешке и нејасноће. Уколико остане времена, учитељ чита текст, а ученици пишу.

Напиши правилно следећи текст:

Моја другарица Милица је ученица трећег разреда. Њена омиљена књига је алиса у земљи чуда, Луиса Керола. Свакодневно чита лист школарца, а понекад прелиста и вечерње новости, новине које њен дека купује.

Домаћи задатак: *О језику*, стр. 40 и 41.

НАСТАВНИ ЛИСТИЋ

1.

Суботом поподне обично идемо у шетњу. Али, када је ружно време, свако себи тражи zgodно место, узима књигу или новине. Тата чита информер, мама политику, а бака Блиц жену. Деда у својој фотељи поново чита роман доживљаји Тома Сојера. Ја завршавам књигу причам ти причу мог омиљеног писца Душана Радовића. У кући је тишина као у читаоници.

2.

Драган је прочитао народне бајке чардак ни на небу ни на земљи, златоруни ован и аждаја и царев син. На часу ликовног васпитања нацртао је илустрацију за роман бела грива. На приредби је успешно играо улогу дечака у тужибаби Душана Радовића и казивао песму Љубивоја Ршумовића домовина се брани лепотом. Драган је претплаћен на дечје новине и политикин забавник. Он редовно чита странице за децу које повремено излазе у политици, дневнику и борби.

Закључак

Савремени васпитно-образовни процес захтева да се пасиван положај ученика у настави искорени. Часови одржани у библиотеци то омогућују, јер је ученик субјекат у настави и активно учествује у осмишљавању, припремању и реализовању наставе, што буди и подстиче његову жељу за

читањем. Разноврсни задаци наставу у школској библиотеци чине занимљивом и интересантном, па многи ученици проналазе себе, откривају да су књиге сложене, богате и разноврсне и да се читањем много постиже: речник постаје богатији, знање језика и граматике постојаније, духовни живот разноврснији, те оно тако постаје стална духовна потреба.

Модеран модел образовања темељи се на идеји о школи која функционише као професионална заједница наставника, стручних сарадника, руководства школе и родитеља. Она је усмерена на акцију, стварне резултате деловања, стално побољшање и напредовање. У оваквој школи школски библиотекари активно учествују у реализацији наставног плана и програма, а њихова улога у процесу промена, растерећивању ученика и повећавању знања је незаобилазна. Средиште рада савремене школе је управо корисник информације и знања – ученик. Пут до таквог корисника је истраживачки процес који омогућује идентификацију и схватање његових потреба, задовољства и иновирања. Данас се на телевизији, на различитим интернетским страницама нуди мноштво информација: неке су тачне, неке и нису, неке су за забаву, неке за одмор, али нам у животу не служе ни у чему, често нас скрећу с правог пута. Школска библиотека и библиотекар ученицима помажу да дођу до истинитих и за живот и учење корисних информација.

Да ли је наставу могуће изводити у школској библиотеци, зависи од наставних садржаја предвиђених наставним планом и програмом, од могућности постизања циљева и задатака које та настава поставља, од узраста ученика, типа часа предвиђеног за одређену наставну јединицу на основу наставног плана и програма и облика рада, од фондова, техничке опремљености школске библиотеке и креативности и спремности на сарадњу наставника и школског библиотекара. Ипак, као најбитнији предуслов непосредне реализације наставе у школској библиотеци засигурно је избор наставних садржаја који ће се на тим часовима обрадити. Они морају бити унапред одабрани, а настава унапред осмишљена и заказана. Управо таква настава унапређује место и улогу савремене школске библиотеке и подстиче сарадњу с наставницима, управом школе, одговарајућим органима управе, родитељима и целокупном друштвеном заједницом. Настава постаје ученицима занимљива, чиме се обезбеђују и бољи резултати и квалитетније усвајање знања.

Литература

1. Вранеш, А. и сар. (2016). *Библиотека у настави*. Београд: Gama digital centar
2. Горман, М. (2007). *Наше непролазне вредности*. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду.
3. Грујић, Д. (2013). *Школска библиотека у предметној и разредној настави школе*. Докторска дисертација. Филолошки факултет, Универзитет у Београду.

4. IFLA, IFLA/UNESCO Смернице за школске библиотеке, Гласник Народне библиотеке Србије 1/2005. Преузето 27.8.2017. са <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-guidelines/school-library-guidelines-sr.pdf>
5. Пенков, М. (2014). *Библиотека основне школе и њена функција у настави српског језика и књижевности*. Докторска дисертација. Учитељски факултет, Универзитет у Нишу.
6. Пешаковић, Б., Тодосијевић, Н. (1989). *Школска библиотека у савременом образовању*. Београд: Нова просвета
7. Радојковић, М., Стојковић, Б. (2004). *Информационо-комуникациони системи*. Београд: Клио.
8. Речицки, Ж., Гиртнер, Ж. (2002). *Дете и компјутер*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
9. Правилник о програму свих облика рада стручних сарадника, Завод за унапређење васпитања и образовања. Преузето 30.9.2017. са [http://www.zuov.gov.rs/dokumenta/Pravilnik%20o%20programu%20svih%20oblika%20rada%20str %20saradnika.pdf](http://www.zuov.gov.rs/dokumenta/Pravilnik%20o%20programu%20svih%20oblika%20rada%20str%20saradnika.pdf)

Vesna Filipović Petrović

THE ROLE OF THE SCHOOL LIBRARY IN LOWER GRADES OF PRIMARY SCHOOL AND IMPLEMENTATION OF SERBIAN LANGUAGE INSTRUCTION

Summary: *The paper deals with the role of the school library in contemporary educational process with a special review of the process of Serbian language instruction in lower grades of primary school (1st-4th). The school library is shown to be a significant source of knowledge which supplements all educational fields with its material and by application of certain forms and methods of classroom teachers' work helps students in learning Serbian language, in improvement in all school subjects and in creating lasting habits and skills for self education. It empowers, encourages, develops independence, positively directs and is intended for the users at the age crucial in formation of one's personality. A school library is informational and educational centre of school, a place in which the curriculum and a series of extracurricular activities are organised, a place which lives in a man's memory long after he stops being a child.*

Key words: *school library, Serbian language instruction in lower grades of primary school, schedule of the school librarian.*

Примљено: 12. 11. 2018. године.
Одобрено за штампу: 17. 12. 2018. године.